

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 258 (10550) 1977 чылдың ноябрь 1, вторник 1025 чылда үздөлгөстүнген Өрткө 2 сап.

Чаа завод ажыгала кирген

Узут Октябрьниң 60 чылдагы уткуштур алган социалист хузаагелериниң күсөттигининиң дугайында күш-ажыгы хой-хой рапорттар байырлап мурнууну бо хүнерде ажыгы чонлардан, тус-тус коллективтерден көзү турар. Ылаңгыча чаа-чаа бұдүргө чөвүлери бо хүнерде ажыгалга кирип турарының дугайында медээлер—узут байыраалга төлөнтүг бекет-түр.

Республиканың туудуларын тууду материалдары-биле хандырат коз бұдүргөлериниң бирөөнү—«Тууду кестер» комбинат. Оон төлөвүзүн күзүзү бүрүнү-биле шигээдиң алырын ону беш чылда Тыва АССР-ниң ажыгы чонларын социалист хузаагелеринде айтыпкан. Ол хузаагелерини күсөдериңге ажыгалга кирип турары ийиң ажылдан кызыр заводтун кийер уту-узуу узут.

Байыраалдың бұдүргүзүне туудулар баш бир өбүктүн ажыгалкыларга хузаадиң турары бо. Ийиң ажылдан кызыр чаа заводтун чамыга туудулар, монтажкылар, керээдиң ажыгал кылып турган организациаларын удруткучулары, ажыгалкылар чыгылып келген. «Тууду кестер» комбинаттың ажыгалга кирип турар бо заводунуң ажыгалкыныгыга ту-

раскааткан байырыг хуралга СЭКП хооромунуң секретары Б. И. Шивин чаа бұдүргөниң ажыгалга киргени-биле хообаттар коллективке, туудуларга байыр чөдирин чүе чугаалаан.

Узут Октябрьниң 60 чылдагы уткуштур алган социалист хузаагелериниң күсөттигининиң дугайында күш-ажыгы хой-хой рапорттар байырлап мурнууну бо хүнерде ажыгы чонлардан, тус-тус коллективтерден көзү турар. Ылаңгыча чаа-чаа бұдүргө чөвүлери бо хүнерде ажыгалга кирип турарының дугайында медээлер—узут байыраалга төлөнтүг бекет-түр.

Республиканың туудуларын тууду материалдары-биле хандырат коз бұдүргөлериниң бирөөнү—«Тууду кестер» комбинат. Оон төлөвүзүн күзүзү бүрүнү-биле шигээдиң алырын ону беш чылда Тыва АССР-ниң ажыгы чонларын социалист хузаагелеринде айтыпкан. Ол хузаагелерини күсөдериңге ажыгалга кирип турары ийиң ажылдан кызыр заводтун кийер уту-узуу узут.

Байыраалдың бұдүргүзүне туудулар баш бир өбүктүн ажыгалкыларга хузаадиң турары бо. Ийиң ажылдан кызыр чаа заводтун чамыга туудулар, монтажкылар, керээдиң ажыгал кылып турган организациаларын удруткучулары, ажыгалкылар чыгылып келген. «Тууду кестер» комбинаттың ажыгалга кирип турар бо заводунуң ажыгалкыныгыга ту-

1977 ОКТЯБРЬНЫҢ АЧЫЗЫНДА 1977

ЧЕДИИШКИННЕР БОЛГАШ СОРУЛГАЛАР

Чамгыс-ла неделя эртерге бүтү совет узуг болгаш делегейиң бурунгаар депшигелит килкелери Октябрьниң социалист Узуг революциянының 60 чыл юбилейиң демдөөр. Бистин чуртунуң ол төөгүзү юбилейиниң бұдүргүзү болган СЭКП ТК-ниң октябрь Пленуму ССРЭ-ниң чаа Конституцияны төлөвүзүнүн коз ооргалын бадылаан, а ССРЭ-ниң Дээди Соединиң элчег чок чөдир сөсөвүзү—бистин күрүшөң Удзелит Хоойлууун хулаң алган болгай.

Ол узуг хоойлууду уланы хулаң алган Октябрь революцияны соода Коммунист партияны удруткучулар-биле совет узугу эртенки 60 чылдарының иштинде эне шалгаргай, узуг болуштурунуң бирөөн болгон. Ол чүте бистин күрүшөң энес, харып база делегей амьдарылыгына политиктиң узуг удурдузун.

Төп Комитетинге, СЭКП ТК-ниң Политбюроуна, ССРЭ-ниң Дээди Соединиң Президиумуна, Конституция комиссиясына болгаш эл Леонид Ильич Брежневтиң бұдүргүзү Хоойлууун тургузары дош кылааны үрө-түңгөстүг узуг алкы дээди ханды-биле өөрүзү четтериниң плередиң тургалар. Республиканың болгаш Кызыл хоорайны-даа бұдүргүзү күштерин хөгжүдөр дош хун бурунуң сагыш салдыныны, узугу амьдаралының материалдыг база культуруту амьдаралында депшил үрүгүлү болган чамыга дош партияга болгаш чамыга өөрүзү четтериниң баа катан плереди турганар.

А. ПОЖИДАЕВ, СЭКП Кызыл хооромунуң бирги секретары.

да 80 ажыг кижи боттарының хууда плышарың аде көрүп, ону беш чылдың далаганын дөрт чыл итинде далаганын хулаңгөтөр. А ийи дугаар бригаданың дарыгычмылы Светлана Ховалыг күш-ажыгы плышарың дугайында бием күрүшөң чатай сагыш салдыныны харып мьдкер хууда беш чыл плышарың чылда күсөдериң хулаңгөт.

«Росводпром» каттыжымынымылы демр-бетон кызыл заводунуң коллективни 1977 чылдың күрүшө планын 260 муң рубльге, а продукция сайгарымын—100 муң рубльге ажып күсөдериң хулаңгөт. Кызылдың хоумр-даштары ийи чылдың планын

райнык советте-тууду эртелевиң, «Тыва суг тууду» трестин автобазаның коллективтери Узуг Октябрьниң 60 чылдагы алдар болгучулар социалист хузаагелерини күсөдериң чыгай берген.

Хоорайны үлетуруңиң амьдаркылары эртен төс айларда плышар-биле продукция сайгару планын 103,2 хуу, а ону бұдүрериниң—101,2 база күш-ажыгы бұдүргүчүзү—100,9 хуу күсөткөниң демдөөр элек. Эртен чылды чогуур үеинге дензирге, үлетуру бұдүргөзүнүн өздөлгөни темизи 107,5 хуу болган. Күш-ажыгы бұдүргүчүзү бедериңиң күсө-биле продукцияны дика хой немедө узудеиң чөдир алган. Нандан ажыр 528 муң рубльдиң продукцияны бұдүргө, оң иштинде электри энергияны 1,4 млн. киловатт-шакты, хоумр-дангы—63 муң тоннаны, тууду мыйыл—13,1 муң кубометри, кидис идики—2800 метри, далганы—1300 тоннаны, чаман сүттен продукцияны—97 тоннаны кызып үлдүртөн.

Ийи ЧЫЛДЫ Күсөттинген

Юбилейиң чылдың эртенде автогенде заводтун шуктулга негизин коллективни ону беш чылдың ийи чылдың планын хуу-саа бөтинде күсөдериң, күте эки плышарың ийи бұдүргө дең хулаңгөткен алган.

Честин коллективни өзүн эртен. Ноябрьны 1-де олар 1977 чылдың планын оонаалдарын бүгү техник-экономики күрүгүзүлөр таламы-биле күсөткен. Чөдириниң шуктукулар узуг байыраалга турсааткан.

Завода пөхтер, узакостар, бригадалар арзында калбарган социалист чарышка шуктулга неги бөтинде ийиң кирип келген. Согуз ийи чылдың дугурунда бо чөдир коллектив чарыгын шактаандыг чөдиринден чөдир дүшөиң келген.

1977 чылда ажыгалкы күш, артык кестер, чамдык материал чөдиринден бергегерге таварыштыгы. Ийи-чаа-ла дуржуалыг мастер В. И. Бедосток честин коллективни бүгү күзүң планын оонаалдарын күсөдериңге чоорон болган күсөдериң чөдир алган. Ийи күш-ажыгы бұдүргүчүзүңиң планы 113 хуу күсөттинген.

Ленинниң херээңге ШЫНЧЫ

Найысылалдың комсомолларының болгаш аныктарының Кызыл шөлге байырыг манифестациязы

Алдан чүгү эртен соода бөтүн-даа бүгү эртен эртен сагыш-сетилдиң хандыгыны кымы-биле болгаш чоргалар-биле көрүп турар ийиң дүшөиң Горон чүрүгүзү мадырыг чыл демдөөлө болгон. Ол болза Ленинниң генерал-майор чөдириниң ийи-биле чыгыштың Октябрьниң социалист Узуг революцияны түзгөн, чаа үеиниң—коммунизм үеиниң чыл савааламы эртен хуну-дүр.

Коммунистерни алдарың партияга багынган Ленин коммунист Октябрьниң хөдөө ийиңиң чөдир чогуузу бұдүргө мадырыг кадыгаан эртен чөдиринде дашың кур күзү болган мыйыштың дузалыг болуш келген болган мыйыш болган арты-даа турар—деп, эл. И. И. Брежнев ВЛКСМ-ниң XVII съездинде бөдүрүчү чугаалаан оонаал демдөөр.

Бистин аныктарымың хоорай салдарының мадырыгында шигиш. Беш чылдың ийи миллион амьг анык гвардиялары, өөрдөлгөниң, шигиш алкымын териниңиң, антаргааның болган узуг чугуру эртенки болган техниканың амьдаркылары Узуг Октябрьниң 60 чылда оонда СЭКП Төп Комитетинде эртенки комсомолду рапортуга ат салыр хулаңгөт эртен чөдир алган. Ол кайгачык хуну чөдир беш чылдың ийи чылдың программын күсөдериң ийи миллион амьг анык анык-инчилер, ийи чүе муң комсомолду коллективтери хулаңгөт.

Найысылалдың анык оонаал, кыстарың Совет эртен чачыратын 60 чыл оонга турсааткан күш-ажыгы чөдириниң дугайың рапорттар дош, комсомолду дайымың отряды—ВЛКСМ-ниң ийи дайың орденниң хоорай организациалыг төлөвүзүлери октябрь 29-та Москваның Кызыл шөлүгө, Кремльдиң төөгүзү хандырымың чамыга чыгып келген.

Ийи-чөдир—СЭКП ТК-ниң Политбюро кеңигүү, СЭКП МКХ-ның бирги секретары В. В. Гринин, СЭКП Москва обкомунуң бирги секретары В. И. Ковалов, ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Б. И. Пастухов, Октябрьниң социалист Узуг революцияның хоочулары, дайымың болган күш-ажыгы мадырыгы.

Манифестацияны ВЛКСМ МКХ-ның бирги секретары В. М. Минин аныктаган, ССРЭ-Москва.

КЫЗЫЛ

СЭКП ТК-ның Чамгыс секретары, ССРЭ-ниң Дээди Соединиң Президиумунуң Даргазы, Конституция комиссиясының Даргазы эл Леонид Ильич Брежневтиң эртенге үдөлөткөнгө, хамыг уткамың алыгыны Кызылдың амьдаркы чонлары бүгү совет узуг-биле кады узуг күзөгөң болгаш союургал-биле дышан, солунгардан помчаванар. Олар амгы үеде чаа Конституцияны өөренип турараар.

Ажыгыларын, инженер-техниктиң амьдаркыларын, абыр-хаакыларын, өөрдөлгө чөдириниң студенттерин болгаш сургуудары-даа Конституция хулаңгөң алганыга хообаттыг митинглерге болгаш хураалдарга олу бургуу-биле хулаңгөң турарың плередиң, СЭКП

СЭКП-ниң удруткучу болгаш башкарымың ролюн дугайында Конституцияның алдыгы чугуру дозуу-биле чугулаңгөңү турарын кызылчылдар бо хүнерде бүгү совет узуг-биле кады плередиң турарлар. Ол дөргө СЭКП-ниң ийиңиң болгаш дагыты-даа политиканы бүгү узугуң деткиниңиң, партия биле узугуң бузулбас чамгыс эртенге база бир чамынанач хөдөөн-дир.

Чуртуң Удзелит Хоойлууун хулаңгөң алганыга алдар кылдыр хоорайны дика хой коллективтери Узуг Октябрьниң 60 чылдың демдөөр-биле хун бургууң шактыңиң элек бұдүргүзү, күш-ажыгы бұдүргүчүзүңү улам-на бедериң болган ажыгалды шылдарың бүгү таламы-биле электериниң күсөдериң ажыгалды турар. Дарыгыңа фабриказы-

мурнунда ишкеш, ноябрь 7-де энес, а 4-те күсөдериң, хулаңгөңге немештар 5 муң тонна отулар чугулу казып тыварын хулаңгөт. Бо коллективтерниң амьдаркылары, инженер-техниктиң амьдаркыларың сагазың озаң черек кырында күсөткөңгө чугаалаңгө.

Амгы үеде амьдаркы чонлар коллективтеринде СЭКП-ниң XXV съездиниң шигишчелери күсөдериң дош. Узуг Октябрьниң 60 чылдың төлөнтүг уткуур, 1977 чылдың болгаш бүгү ону беш чылдың планын хуу-саа бөтинде күсөдериң узуг социалист чарың улам калбарган. «Росводпрому» ДБК заводу, хем пароходствоуңуң район эртелевиң, амьдаргал техниканың саңгар чөдир, Садыг министрствоуңуң АТБ-ниң, «Тыва көдү тууду» трестиниң

дырал хандырыгы комбинаты-биле коллективтери—Ийи-чөдир талда Октябрь мурнуун социалист чарымың тывалкы боон, СЭКП хооромунуң, хоорүзүсөмүзү болгаш ВЛКСМ хооромунуң шигишчир Кызыл тугтары-биле шактаанды. Дарыгыңа фабриказымың, «Водоснаб» эртелевиң, үлетуру барыштарың садымың коллективтери чарышка тывалкы, СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, проф-академияны область чөвүлелиңиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шигишчир Кызыл тугтары алган.

«Каа-Хем» разрезиниң, хоорайның суг заводунуң, хем продукцияны сайгарыгы база амьдаргал, дарыгыңа фабриказымың, «Кызыл сугу» эртелевиң, «Чер амьдаркыны» тууду эртелевиң, хоорайны күсөдериң хулаңгөт.

(Томчузү 2-ги артында).

А. ТОМШИН, автогендеге заводтун план кидизиниң начальниги.

КРЕМЛЬДИҢ ӨНДҮР ЧААГАЙЫ

Ада-чуртуң тогузунуң, архитектуразының, культууразының онду узуг турсааткан Москва Кремльниң суургаларына база ханаларын катан тургузары амьдаргал доозулган. Катан тургузуңуң Кремль үн-бузузунуң кыдың долгундар болуш-болуш биле бургуулардан бар чорай. Ам эртен-бургууң даштар чөдир чөдириниң чүгүзү сөөгүзү тууду митингери-биле кады он оштангы митинг чыл. Байыр-лаа шигишчел аптарган. Олар Узуг Октябрьниң 60 чыл оон байыраалың хүнеринде Москвазының болгаш найысылалдык амьдаркыны чогууна ийи-чөдир узугу. Чүте эртен-бургууң электериниң чок дош узуг чогадылган энес, харып төөгүзүг турсааткандың чаадыг хөдөөни катан элчег амгы үеини мастерларның бөдир уран мергежилиң ийи-чөдир магалдар.

Чүте чаа доозулган амьдар ханаларына база суургаларың Октябрь туудуштуруңуң плышарың хулаңгөң турган хоорай-биле көөрүңү болгаш мичар хөвөр аргыларың бөдир аргыларын бир турар. Оларын дугайында турсааткандык төөгүзүг туудуштуруңуң чөдир бөрү чылдың тигерде дооруң дооруңда, чаа

төөгүзүг үеини оон эртелевиң «1917» деп туубууда шиймактан наан бажыңа артып калган турган.

Кремльдиң ханаларын болгаш суургаларын катан тургузары беш чыл үрүгүзүңгө келген. Объект бургууң катан тургузарыңа беткездер, ону архитектерден, музайерден, библиотекалардан ийи өөренип көргөн. Эртен хөмчөөдери он ош катан чамыга хөмчөө, онтиңг приборлар-биле хананы чөдир ийи-чөдир көрүн турган. Чүте оон соода даш чылдар болган мичарлар, алдынкылар болган ишкарлар, амьдаркылар болган даш чоңумчулары, чөдирчелер амьдаркы эртен турган.

Катан тургузуңуң амьдаркы—ол дөргө канчаар-даа амьдар узуг эртен-инчилел күш амьдардыр. Олар эртенге чүгү берген. Хамыктын мурнунда Кремль бажышарының тургузуңуң келген үеиниң болган XI чүс чылдың ийиңиң чартыңда XVI чүс чылдың эртенге чөдир сайырап келгениң коллод үе-чылдарың дугайында бистин багыларынды хой-хой чүгүзүңгө немешкен.

(СЭТА).

Туранның амьдаргал хандырыгы комбинатының коллективни социалист хузаагелериниң чөдириниң күсөдериңге биле алдарың юбилейиң узугу турар. 1977 чылдың планын оонаалдарың коллектив хуу-саа бөтинде күсөдериңге, Олар амгы үеде 1978 чылдың үзүңгө амьдарган киришкен. Турайчыларың үрүшөөдиг амьдаркыны Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң Президиумунуң Хүндүзүг биле биле демдөөлөн. Ында амьдаркы бажышчылар неги оона амьдарган турар. Мурнакыларга (чурукта солгай талдан) К. Пидекина, хоорай Соединиң депутаты Е. Баядина болгаш мурнакты бажышчы А. Смородова олар хамьдаркы.

А. ЗАЩЕВНИЧ фотогу.

Депутат сонгукчуларында

«Яры» совхозтун Культура бажыны суурнуң ажык-шчылары дошур олурган. Анаа Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң депутаты СЭКП Эртен райкомунуң бирги секретары А. Ч. Монгуш-биле сонгукчуларын уктуружыга хулаңгөң болуң эртен. Узугурамың үеинде депутат районун амьдаркы чөдириниң юбилейиң чылдың ийиңиң чамыга чөдир алган чөдириниң тодарай чөдир чөдирге көрүзү турган тамыштырган. Оон ангыда республиканың тус-тус амьдаркыларың ийи-чөдир чылдың социалист хузаагелериниң канчаар күсөдериң турарын дошчулаңгөт.

Сонгукчуларын кийер чамыгаарың күсөдериң ийи-чөдир чылдың ийиңиң чамыга чөдир алган чөдириниң тодарай чөдир чөдирге көрүзү турган тамыштырган. Оон ангыда республиканың тус-тус амьдаркыларың ийи-чөдир чылдың социалист хузаагелериниң канчаар күсөдериң турарын дошчулаңгөт.

гыларын күсөдериң ийи-чөдир биле багай энес чогуу турар. Суурнуң Чаа-Суур узугу чууңа күзүг казыры-биле чуртгалыңтан чамыг кирген. Ол чогуу хуу-саа бөтинде күсөдериңге, Оон-да өске чамыгар ой-шаанга күсөдериңиң турар.

Ук хураалга совхозтун мурнакы амьдаркы чөдир эсе ал, санал берген. Совхозтун № 4 хойжу бригаданың бригадирин, күш-ажыгы Кызыл Тук эртенки электерин С. Д. Дамчан хураалга эсе ал, чөдир чугаалаңгөт, бригаданың амьдаркы-биле чамыгларың таңыштырган. Ук бригаданың хойжугуру бо эртен айларга багай энес амьдарган. Төс айларын планың далаганы олар чогуу хуу-саа бөтинде чөдириниң күсөдериңге. Бо бригада мал чөдир бөдириниң планын ажып күсөдериң, ийи-чөдир чылдың хун кыштадыр оорула-биле кыштагыңа биле бөдир амьдаркы хамьдаркы чөдир чөдир. Бригаданың бүгү малчылары чуртуң Удзелит Хоойлууун хулаңгөң алган бүрүн дөдөр, анаа сорук кирген шуугуру амьдарган турарың бригадир чугаалаңгөт.

Хураалга санал берген сонгукчулар Узуг Октябрьниң 60 чыл оон күш-ажыгы бөдириниң күсөдериңге үзүкүр дөш канчаар амьдаргал турарың чугаалаңгөт, депутатка тус-тус чамыгларың кирген.

Н. НУРЗАТ.

СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң Октябрьниң социалист Узуг революциянының 60 чыл оонга турсааткан каттышкан байырыг хураалының ажыгы чонларын дугайында

СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң Октябрьниң социалист Узуг революциянының 60 чыл оонга турсааткан каттышкан байырыг хураалының ажыгы чонларын дугайында

СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң Октябрьниң социалист Узуг революциянының 60 чыл оонга турсааткан каттышкан байырыг хураалының ажыгы чонларын дугайында

СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң Октябрьниң социалист Узуг революциянының 60 чыл оонга турсааткан каттышкан байырыг хураалының ажыгы чонларын дугайында

МОСКВАЖЕ

Совет Эмелениң Коммунист партиязының Төп Комитетиниң, Совет Социалист Республикалар Эмелениң Дээди Соединиң болгаш Россияның Совет Федеративниң Социалист Республиказының Дээди Соединиң Октябрьниң социалист Узуг революциянының 60 чыл оонга турсааткан каттышкан байырыг хураалының ажыгы чонларын дугайында

татары, партияны хоочулары дүүн Москваже чоруйкан. СЭКП ТК-ның кежигүүнө кандаат, ССРЭ-ниң Дээди Соединиң депутаты, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширин Тываның төлөвүзү багын чөдир.

Республиканың партия болгаш совет органдарының удруткучулары хураалың кийерчелери Кызылдың аэродромунда чамы-биле үздөөр.

хураалы чогуу-иш театрының чаа бажымыга 1977 чылдың ноябрь 5-те 14 шахта амьдартылар.

СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң Октябрьниң социалист Узуг революциянының 60 чыл оонга турсааткан каттышкан байырыг хураалының ажыгы чонларын дугайында

СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң Октябрьниң социалист Узуг революциянының 60 чыл оонга турсааткан каттышкан байырыг хураалының ажыгы чонларын дугайында

СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң Октябрьниң социалист Узуг революциянының 60 чыл оонга турсааткан каттышкан байырыг хураалының ажыгы чонларын дугайында

Тыва АССР-ниң эртенниң алдарыг амьдаркы деп хундүзүг атты Е. И. Убрятовага тыспыр дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫҢЫ

Филология эртенниң таламы-биле болгаш Тыва АССР-те эртен-педагогика кадрларын бөдирчегерге амьдаркы дөш, Тыва АССР-ниң эртенниң алдарыг амьдаркы деп хундүзүг атты ССРЭ-ниң Эртенги академияның Сибирь салбарының Төвүгү, филология болгаш философия институтунуң төрк дөдөр кидизиниң эртенге чөдир Филология эртенниң доктору, профессор Елизавета Ивановна Убрятовага тыспыр.

Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ, Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1977 чылдың октябрь 31.

СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң Октябрьниң социалист Узуг революциянының 60 чыл оонга турсааткан каттышкан байырыг хураалының ажыгы чонларын дугайында

СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң Октябрьниң социалист Узуг революциянының 60 чыл оонга турсааткан каттышкан байырыг хураалының ажыгы чонларын дугайында

ЧЕДИШКИНЕР БОЛГАШ СОРУЛГАЛАР

(Точку, Эгең 1-ги арман).

Амдырал-хандырыга чердерини бугурагелери боттарини аякыны улам аякынен. Бо чылан калбак хередедиз боттарини чонга 1386 муу рубльге алданан аяк сатам. 67 муу рубльди ачы дуураш чедирем.

ХЕРЕЧИЗИ МЕН

Кая-Хем районуу Белаёй чурттуг мен. 1927 чылда Араттын револютуг шеринге келдирген. Ынчан 23 харым мен. Бир-ле дугаарыда Кызмыл келгенге о. Илчан Кызмыл Хем-Белдари деп турганын билдир болай бис. Ол үезде Хем-Белдари чаак чоруну Хем-Белдари бажыны (ам Шетанин болган Кравченко кулумчулуна № 24 эсти турар бажы), аэсестростания (ам А. С. Пушкин библиотеканын бажыны), маш заводунун бичи маш бажыны дэи ош илай маш санын бичи-бичи чидыгыр бажынар инда-инда турар чүе. Ош илай шериг паракы—амгы Ленин кулумчулуна Ладан-Маадир атыг муасынн турар шериге ийи кат бажына турган. Соодада ол бажын ортешин каарга, ош орунга чагыс кат бажын туткан, ол Шадыр-Сурд атыг кауб болай. Ош сонда театр болган ам музей о. Таштыг куумчу-даа чон, эзелетинг, хараганын көстүр чүе. Асфальт деп чүвенин ол үезде сураа билин чок турган.

Шеригден 1929 чылда халаан-каш, Белаёйге арва турту даргалан турду. 1931 чылда Москваны Чөөп-чүтүг аякычы чонпарини коммунисттик университетке өредди чурткан. Бөрүм А. Чыбы, Х. Анчи-маа, С. Самба-Лондуу, Агырбан дэи шүтү 75 кижик сал-биле чорукчан бис. Анаа өорешин доккан, Токуга козком секретарылан аякылан турду. 1939 чылда Кызмыл база катан көрүнүгө бешин мымдыг уаг туугулар чок турду. Чаак шеринг ийи кат ак бажыны (ам Ленин кулумчулуна аякычы-амыктарына келээки школа), каттышкан школа, баш, № 1 школа, эгешин бажыны дэи эзелан бажынар неветен чоран. Ош бэр-ле Кызмыл аякыдан, чуртпан келди. Кызмылшытеп өзү, сайыран, чагайлыг турарин караан-биле көрү, керени чок болди. Илангы Тыванын Совет Эзелетинин составынг кирген сонда ол дык шапкын хөгүп, 4-5 кат чуртталга бажыны, фабрика, заводлар, дык хой албан черери туугун, чуртпанын турарынын шаманын чү дэр. Бо бүгү Октябрын Улуг революциянын ачы-хамычы-дыр. Бо хүнерде аякылаа кирер деп турар хөгүм-шн театрымын наас-чаранын, чырк-чагайын, дегешин магадан-даа хамас-тыр мен.

Партия кезигүнгө 1931 чылда кирген мен. Нарганын даалагы-биле уае аякы-агылышын эзел хой алдырыган аякыдан, тораан Тыван хөгүдөлүгө уаг-хууни кигирин келди. Бисти чуртуула кыргынар кара-даа күдүткелди. Ам республика учур-дуулагы пенсияны мен. Бажы-Балгат, чыркы орто чүгүрдэни. Ол дэрге партия, чаактык кижик дугайында уаг сажын салымдын, алдым Хойлауны ачы-хамычы-дыр. Чаа Улдеан Хойлауны номчун, тамышкан конуг өөрүр кижидар мен.

Б. ТАГБА, пенсионер.

ажыткан далган болган хлеб-булка кымылдарын бугура шүтүманын, сүт заводунда —сүт кудар шүтүмүн болган тюрор савалаар автоматты, туубу заводунда — алекри-биле хөдөсп дажыкчыларын, мебель фабрикасында—20 санын бекдик бугурачүгүг станоктарын элтен тургусулаан. Ыдыг чикестерин койбу юргууш боур. Бо талазы-биле илангы «Кая-Хем» разроете хой чүдөдери кымыл турар. Ында социал-экономиктин хөгүдөгү планш бугулар хөмүр-даныш казар, чөп тексир аякыларын улам таарымчалыг болдулар муракчы технологиянын аякылан турар. Разрештин аякычыннарын, инженер-техниктер аякыдан чыларынын хой кезин хууда хуузагелге болган аякыны, ортем-техниктин шитилдери аякылыга, чарыкчылар шитмачыкынче болган бугураге хурдаларыга иделектей кирзин турар. Ында комуминистик күш-аыкылар школаларында аякычыннарын техниктер өреддиздеги, специалистерин аттестастаашкынн организастаан. Хөмүр-данышлар 1976 чылда беш чылдыг ийи чылыг планш Улуг Октябрын 60 чылыг күөөдери, а бо чылын — бугурагелери кол фондустарын болган материалдыг кураамыр-ларын долузу-биле аякылаар дэи шимчөөштининг эзелетин аякы болган. Разрештин эң шитилдиг уактоктарында комуминистерин олаштан болганш олар үедег эзелекчялар.

артеминн болган муракчы дуржулаганын непередикчяларин бооп турар.

Кымылдын үлетпур болган туудт коментитерин онуг беш чылдыг кол сорулагы—ажыкты чорутку узагатырын, шыларын эгешедерин чедип ач турар. Бо чылын кымыл турар бүгү продукцияны 22 хуузу бирги категорияны кымыл аттестаттан болган ады кымыл Шынар демдэи тывес кап. Хоораныч бугураге черлерин социалистик чарыкынч муруку одурууда чорун турар даарынага фабрикасында шынарае онаа кичээтэй салып турар. Соолгу чылдарда анаа турган 140 ажыг машиналарын, дери-херекекелдерин чаа чүдөдөр-биле солаап, даарынычларынч аякынын 80 хуузу механизаастаан. Ында бекдик шынардыг продукция дэи, ая дэре даарынычмын, «Эң дэре мастер», «Дэре контролёр» деп аттар дэи чарышты калбартка. Даарынычларын хой кезин экономикаг болган политиктаг өреддиге системадык хараа туттуган. Ол бүгүн түнөлинде фабрикаынч продукциянын 96 хуузу хозук чок дугаагынын турары таарылаа эвес.

Кымылдын бугурагелеринде болган туугуларында кичээлдиге аякылыг дөнекан мурункуузыдан белен. Ош түнөлинде бо чылдыг эзеленден бэр үе шитинде бир аякычына олаштар аякышмы үзөр чорук эртен чыд.

дым чогуур үезинге денээрте, үлетпурге 10,7 хуу, туудта — 70 болган автомобиль транспортунда—38 хуу кымырлаган. Тос айлар шитинде 380 муу рубльдин алектри энергиянын, чиг-этти болган материалдарын кампап алган.

Чамдык чедикчикинер-биле чергелештир чөкөстөр бажыркы шүгүмүдел ачу-бичи чинир херек. Чид эзеленден бэр 6 миллион хире рубльдин капитал салымшынын чедир ажыглаваан, азон каш үлетпур бугурагелерин, 16,5 муу дөрбөчич метр чуртталга шөдүг чедир дугааваан. Партия организацилары, аякы-агыг удуругучулары чөкөстөрнч уагтаар, муракчыларынын одуруунга кирер дэи дэи чиг хөмчөлөрүн адыр ажур-луг.

Улуг Октябрын ачымыла наймысалдын аякыч чонпары, тайбыч-чагай, аас-пошонтат чуртпан, чырыныкты келер үе—комуминизмн бүгү совет улус-биле лды тургусуш турарлар. Олар делегей-ийи тоогугаге чаа үе-чаданы аякылаа Улуг Октябрын 90 чыл юбилейн төлөттиг күөө аякыч белектеринг уткуш турарлар. Бо хүнерде онуг беш чылдын планнарын болган социалистик хуузагелерин хуузагаган эрте күөөдери дэи социалистик чарыштыг тууг олар улам бедилер көдүрүп, чаа-чаа чедикчикинер дэи аякылап турарлар.

- 1917 чылдын майнын 1-де Белоцарскийн аякычыннары пролетаржы эл-сеткил каттыштырылганынын хүнүн эрттирген.
1917 чылдын октябрь 2—5 хүннеринде орус чоннуң нинти-край хуралы бооп, анаа тараачыннар эвилелин тургускан.
1917 чылдын ноябрь 1-де бирги кооперасчы съезд болган.
1917 чылдын декабрь 17-де үшкү край съезди болган, анаа Тывага баштайгы Совет эрге-чагырга черин организастаан.
1918 чылдын январь 1-де Тываның башкыларынын бирги съездини болган.
1918 чылдын март 15-те аякычыннар депутаттарынын Советин тургускан.
1918 чылдын июнь 11-де орус чурттакчыларнын V край съездини аякыттыган.
1918 чылдын июнь 18-те Крайнын орус, тыва төлээлекчилеринин каттышкан хуралы эзелээ.

КЫЗЫЛ МАГАЛЫГ-ДЫР

1969 чылда Чөөн-Демчик районун Чыра-Бажы ортукан школанын докбак, Кызмыл хоорайга клас, А. И. Елпозованын удурткан шеверлекчялер бригаданыга өореникчилеп кирдим. Уш ай эртенге, шукур-маларын ийги разрядын дугааган, ол-ла бригадага аякыдан эзелетим ол. Ам дөртүк разрядтын маалры мен.

Туугулар бажынын кылаан, шеверлекчялерге хүлөдип бэр, Чурттакчыларнын көжүп киреринге чедир бүгү аякылардын шеверлекчялер кымыл болай. Бо үенин дургууна хой-хой туугуларга аякыдан келдим. Кылаан бажыныларымыс көргөш (а олар эвеш эвеш), чоргарылымыс хайгырар. Илчанган шилеп алган мергежидикчяге-даа икак бис.

Республика наймысалым хүн бүтүзе өүпү, сайыран орарын көргө магалыг-дыр. Таштыг-ла төпте туттуган улуг туугу кижилерин кичээлгини хараа туда бэр. Ол—республиканын чаа хөгүм-шн театрыдыр. Бо улуг, чараш, агы үенин туугунга киржир аас-кежин бистиң бригаданың кезигүвнеринге база онаашка.

Мартын ортан үезинде манча аякыдан келдиным. Баштай-ла театр фойесинин дэвинрин шүктуралан доосту. Театрынч спеналында, ош бүгү кыжтарында салдыган металл конструкцияларын булун доосту. Ош улаштыр-ла артистерин өреддиге шеверлек аякыларымыч шитчэи бис.

ЧОРГААРЛАНЫР БИС

Кымыл доосту. Нияттын-биле 1,5 муу дөрбөчич метрин шитдөөшис ол. Дараазында иланган аякылымыс—шалага линолеум салары. Ош 1000 дөрбөчич метр шала кырынга чаттывис. Театрынч шитинге кире бэрэг, ош хамаларында мрамор каракыч чыбынынын көстүр. Хамаларга болган чамдык шалаарыга 300 дөрбөчич метр мраморун салдымын. Ош-да өске иланган аякыларымыс хой. Ол аякыларынчүгүле чогуур хуузада кымыл доосту, а аякыды эки, шынарар кымыл дэи бистин комуминистик күш-аыкыдан бригаданынын кезигүвнерин аксеткилдиг аякылааннар. Аякыды саадатпас, айбыкты графин бугуар ону кымыл доозар дэи тускай план бугуар аякыдан турдувус. Манча аякыдан эзелетинчестен бэр бүгү кылаа чогуур аякылардымыс 165 хуу күүстөш бис.

Кымыл-да аякыга кол чүлү—харымысалга, кымылан аякыч болгай. Ош бистин коллективин кезигүп бүрүзү эки билдр. Илчанган аякыдан озаалдар, онаалдын чедир күүстөшө кижилер бисте чок. Илангы П. Монгуш, П. Оржак, С. Краөөскый, А. Калдымов, П. Шенетов болган онаалда өске өштерини кымыл аякылаанын манча демдэгэри чугула. Республиканын хөгүм-шн театрынын туугуна чүге туугулар эвеш, а хоорайнын бүгү коллективтеринин аякычылары, райондардан келген өштер база аякылаан болгай. Илангы бистиң бригадымыс аякылап турганнардан Ак-Донурок хоорайдан келген ийи бригаданын кезигүвнери база шалычы аякылаан.

М. ГОРБАЧЕВСКИЙ, 48 дугар туугу эзелетинде бичамчылар бригадир.

Октябрь жы чалы хоорай

Окуу классы дооккан, бажы болур дэи куламын чедил бидир-биле наймысал Кызмыл педагогика институтунда педагогика институтунда физика-математика факультетинде өоренип кирген мен. Кызыл хоорайга өоренип бичимден-не күзеп чорал мен. Ам институтте үчү курсунада өоренип, улам чартынып, сайыран орар наймысалда чуртпан чор мен.

ССРЭ-нин чаа Конституциянын 96 чуртундо: «ССРЭ-де 18 хар четкеп бүгү каламалар консулур болган сондар эзелет дэи бижим. Бо юбилейини кыды Кызмыл хоорай Советтин депутаттарына сондугура. Ол менч улам-на сорук кимден. Институдуичу, курумунуң болгаш акак хоорайын наймысал Кызмылдын амынгарына мээ кирер улугу үзүзе болур дээрин билер мен. Бистиң институтта хой националдарнын төлээлекчилери өоренип турар. Чуртпан турар курумчу-вус адын безин Интернационал дэи ханк уткамы.

Октябрын 60 чыл оюнга республиканың аякы-агылачиринде эң уаг белек болур чаа хөгүм-шн театрын тутчурунга эвеш эвеш үзү-хууусту кирген бис. Хоорайнычтың чартынып, өзүп орарына өөрүшкүсү кинтигар-ды.

Чуду классчы дугама Найд, ийи классчы Марта олар кызыл-лаа школадын дооккан, элекке хоорайныс наймысал Кызмыл кээ өоренип күзелдиге. Оларнын күзелдинг боттарынча база өзүрээр мен, чүге дэи Кызмыл дэрге кылаа-даа ажык, Октябрыдан торуттугун кымыл хоорай.

Алевтина ОЧУР, Кымылдын педагогика институтун үшкү курсуның студентизи, Кымыл хоорай Советтин депутатиды.

Күзелдеривис Боттаныр

1955 чылда бистер, он ады тыва студентилер революциянын кавайи Ленинград хоорайга театр институтун дооуп, дэи эртемтик артистер боуп чыны келдиным. Илчан районнарга чүге санын клубтар турган. Ош уламыдан шыла кордорларына, аякы шөлдерге ойлан турдувус. Ош бэр ам чөбөй ийи чыл чедип тур. Ам бистиң республикада культура одагыра чон суураар чок. Хараан-даа чамдык суураар ол үенин шитинде баштай клуб, а ош сонда культура бажынынын туугу олган. Бо хүнерде консулур, салбырлар төштеринде бери колдаа культура бажыны бар, а клубтар колдуунда-ла фермалар, хойагэ бригадалар төштеринде бери бар болгай. Районнарынч культура бажындарында аныкыла, Ак-Донурка болган Хову-Асында Культура ордустары туттугулаан. Бо чикеттерден-не бистиң шапкын хөгүдөвеш илден.

Юбилейинг чылдын бо хүннери биске, артистерге, уттудугубас Чуд дэрге чаа Конституцияга собул кирген чуртпан, аякылап туруушта, туугулар биске шаандан бэр күзеп келген аал-оранымыс—чаа театрын шапнадылар. Аякылаарына чаа талазы-биле таарымчалыг байдалды хандырып турар чаа, чараш театры

тудуп берген аякы-агыш туугуларарымыска «Четтеривис» деп чылыг совет сеткилдиг ханшылдан кижикын өгөлөсөзү көр-дир.

Кандык чаа этке, орап-савата камныг хамарыла херек. Ыдыг болганда бидиринг кол сорулагымыс—чаа театры бидиринг аякылаан, кижик, чачычарымыс бо-лур. Борта артист бургуудан амыр эвеш аякылар неветтерин. Бир-тэ театрынч чедикчикинери коллективтик күш-аыкыдан түнөлдери боур чүе болганда, режиссерлардан, артистерден аныкыла, шыныч салым-чолу дэи аякылап турар телестик аякылачылардан база-ла улуг харымысалга, бидиринг чорут неветтерин апаар. Республиканың туугуларын биске, культура эмидалчыларына-даа, көрүчүдере-даа төлөттиг белекти сондык. Чаа театрымыс аякылаа кирер. Илчанган чон мурунуга бараан бооп чорур артист ийи бажында, мурунда салдыган ордустарымын база эвеш эвеш. Ол сорулагаларын кол уткамы—чолумта уран туугу чедикчикинерин пропагандалары-биле чаа-чаа ролядарын шилеп тий, көрүчүдере төлөттиг бараан боурар.

Ч. МАРТАЙ-ООЛ, театрынч артист.

Тываның наймысалды Кымыл хоорайны 1914 чылда үлдеилеп тургускан. Ош илангы тыва болган орус-даа чурттакчылар Хем-Белдари азы Белоцарск деп адай бергенир. 1919 чылда Шетаниннин, Кравченконуң кымыл партизан армияны аяла Совет эрге-чалырганы катан тургузуп, актарын чыдач шапканынын соода ошү Красный деп адай берген. Ош

бэр Кымыл хоорай аздан аякы чылдарын шитинде Тываның политиктаг, экономиктиг болган культуруга тову бооп келген. Ам ол—агы үенин сайыраган дери-херекекелдери-биле чөкөстөргө бугураге черлеринг хоорай бооп, анык тыва республиканы наймысалаа бооп турар.

Кажан Тыва Арат Республиканы тургустунуп, тускай дугунаап күрүш апарган үезде-жынары.

